

Projekt výskumnej úlohy (COVID 19)

Názov úlohy: Mapovanie potrieb rodín z inokultúrneho prostredia počas Covid-19 pandémie

Meno riešiteľa: Karin Belovičová, Alena Kopányiová, Nikoleta Kuglerová, Robert Tomšík, Jarmila Zsírosová

Anotácia

Cieľom výskumnej úlohy je zmapovať premenné, ktoré vstupujú do procesu súvisiaceho s edukáciou detí v období zatvorených vzdelávacích zariadení a presunom nutnosti učiť sa do domáceho prostredia, primárne za pomoci rodičov alebo zákonných zástupcov. Úloha má ďalej za cieľ aj analyzovať faktory, ktoré ovplyvňujú psychickú pohodu a vnímanie v období pandémie koronavírusu u detí a ich rodín z inokultúrneho prostredia, s primárnym zameraním na maďarsky hovoriacu menšinu. Výskum sa realizuje v dvoch alebo troch fázach, v závislosti od potreby výskumného cieľa. Výsledkom výskumnej úlohy je rozšíriť poznanie o prežívaní rodičov v období pandémie ako aj procesu edukácie detí v domácom prostredí, aj so zameraním na špecifické potreby detí ako aj na maďarsky hovoriace rodiny.

Merateľné ukazovatele:

2020:

- výber a úprava dotazníkov; 1 fáza dotazníkového šetrenia od 14.04.2020 do 19.5.2020
- počet testovaných rodičov; celkový počet 462; z toho maďarsky hovoriaca menšina 88
- spracovanie výsledkov 1 fázy do odborných výsledkov; účasť na online konferencii formou posteru¹; 3 odborné časopisecké publikácie^{2,3,4}

2021:

- úprava dotazníkov pre potreby maďarsky hovoriacej vzorky rodičov a ďalších premenných
- spustenie 2. (apríl-máj 2021) a 3. fázy výskumu (október 2021)
- počet testovaných rodičov;
- spracovanie výsledkov do odborných výstupov

Realizácia 2020-2021

- marec 2020; teoretické rámcovanie projektu; príprava, výber a úprava dotazníkov
- apríl-máj 2020; 1. fáza dotazníkového merania s počtom respondentov 462
- jún-september 2020; analýza dát a spracovanie odborných výsledkov do publikácií
- október-december 2020; analýza dát maďarsky hovoriacej vzorky a spracovanie do výsledkov
- január-február 2021; spracovanie výsledkov
- apríl a máj 2021; 2. fáza dotazníkového merania s počtom respondentov 300
- jún-september 2021; analýza dát a spracovanie odborných výsledkov do publikácií

ÚVOD

Pandemická situácia a opatrenia s ňou spojené značne narušili bežné fungovanie väčšiny obyvateľstva. Okrem sociálnej izolácie od rodinných príslušníkov, kolegov, či spolužiakov prežívajú ľudia zmeny aj v pracovnej oblasti. Dochádza k zmene formy práce, v niektorých prípadoch aj k zníženiu príjmov, či dokonca úplnej strate zamestnania. Navyše, strach a obavy o vlastné zdravie, či zdravie blízkych pôsobia ako silný stresor (Taylor, 2019).

Na Slovensku bol prvý prípad ochorenia Covid-19 potvrdený dňa 6. marca 2020, na čo vláda SR vydala súbor nariadení, ktoré sa týkali zákazov školských súťaží a predmetových olympiád, exkurzií a výletov, všetkých športových podujatí realizovaných v sústave škôl a školských zariadení. Postupne sa zatvorili tiež detské ihriská, vonkajšie aj vnútorné športoviská, detské kútiky a všetky voľnočasové zariadenia, kde by dochádzalo k združovaniu detí.² Podľa Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV až 51% respondentov spontánne popísalo v súvislosti s prežívaním, vplyvom epidémie a zavedenými opatreniami na každodenný život svoje pocity ako strach, obavy, úzkosť či paniku (Lutherová, Hlinčíková, Voľanská, 2020). Opatrenia súvisiace so šírením ochorenia Covid-19 počnúc marcom 2020 významne pozmenili každodenný obraz života mnohých rodičov a ich detí na Slovensku.

Na prežívanie slovenských rodín mohlo mať vplyv najmä zatvorenie vzdelávacích inštitúcií v polovici marca 2020 a s tým spojená nutnosť rodičov ostať doma s dieťaťom a podieľať sa na vyučovacom procese⁴. Na základe syntézy výsledkov viacerých štúdií zaradili Nobles et al. (2020) rodičov a deti medzi skupiny rizikové na negatívne psychologické dopady pandémie. V dôsledku krízového stavu prechádzali rodiny významnými zmenami a boli vystavené vyššej miere stresu a úzkosti (Dalton, Rapa, & Stein, 2020). Organizácia UNESCO⁹ hovorí o vyše jednej miliarde žiakov a študentov, ktorí boli celosvetovo zasiahnutí opatreniami v súvislosti s pandemiou koronavírusu. Od 16. marca 2020 došlo k úplnému zatvoreniu vzdelávacích inštitúcií a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR nariadilo do odvolania prerušiť prezenčnú formu štúdia a nahradiť ju dištančnou metódou výuky, čo ovplyvnilo vzdelávanie všetkých vyše 988 tisíc žiakov a študentov na Slovensku⁹.

Dištančná forma vzdelávania má dopad na samotné deti, ktoré sú súčasťou procesu ako aj na ich rodičov a zákonných zástupcov. Viaceré rodiny čelia obmedzeniam v rámci špecifických potrieb v štúdiu, chudoby, straty zamestnania, prípadne žijú vo viacgeneračných rodinách. Tieto všetky aspekty môžu mať zásadný vplyv na psychické zdravie a prežívanie ako rodičov tak aj samotných detí a od toho odvíjajúcu sa kvalitu dosiahnutého vzdelania a nadobudnutých vedomostí.

Prehľad problematiky

Pandémie môžu vyvolať vysokú hladinu stresu a opatrenia prijaté na potlačenie infekcie, akými sú napr. karanténa a sociálny dištanc od ľudí, môžu mať katastrofálne dôsledky na duševné zdravie. Pri iných epidémiách alebo pandemiách (napr. 2003 SARS; 2009 H1N1; 2014 Ebola) sa preukázali vo výskumoch výrazné nepriaznivé vplyvy na duševné zdravie u veľkej časti populácie, Austrálsky celoštátny prieskum zistil, že duševné problémy obyvateľov počas pandémie boli minimálne dvakrát také vysoké ako pred pandemiou; talianska séria štúdií uvádza, že pandémia Covid-19 bola stresujúcim faktorom porovnateľným s traumatizujúcou udalosťou (Shi et al., 2020). Samotná

pandemická situácia poukázala na viaceré rozdiely medzi majoritou a minoritou, primárne v rámci ich prežívania (Olko, 2020). Rok po vypuknutí SARS hlásilo 64% respondentov z Číny príznaky naznačujúce klinicky významný stav duševného zdravia. Podobné miery po pandémie Covid-19 by boli zničujúce pre rasové a etnické menšiny, ktoré zaznamenali vyššiu mieru infekcie a úmrtnosť než majorita (Bartuska, Shtassel, & Marques, 2020).

Výskumná agentúra FRA vydala publikáciu k celkovej situácii v rámci ľudských práv na Slovensku⁵ ako aj publikáciu osobitne zameranú na diskriminačné kroky a prístupy voči Rómom v období pandémie na Slovensku⁶. V rámci zvýšenia ochrany práv osôb rómskych komunít vydal Úrad verejného zdravotníctva SR základné nariadenia a postupy pre ochranu zdravia a osôb rómskeho pôvodu žijúcich v generačnej chudobe a rómskych osadách⁷. V USA sa informácie o dopade COVID-19 na psychické zdravie šírili prevažne online formou a v anglickom jazyku. Rodiny s etnickými a rasovými menšinami, ktoré mali obmedzený prístup k internetu alebo rodiny, ktoré komunikujú iným jazykom ako angličtinou, boli počas pandémie vystavené riziku, že dostanú neúplné alebo neaktuálne informácie (Bartuska, Shtassel, & Marques, 2020). Na Slovensku o ochranu jazykových práv národnostných menšín dbá Úrad vlády Slovenskej republiky. Vydal zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov, podľa ktorého musia byť aj všetky informácie o COVID-19 zverejnené v jazykoch národnostných menšín Slovenskej republiky a to v maďarskom, rómskom, rusínskom, ukrajinskom a nemeckom jazyku⁸. Rodiny s etnickými a rasovými menšinami, ktoré mali obmedzený prístup k internetu, alebo rodiny, ktoré komunikujú iným jazykom ako angličtinou, boli počas pandémie vystavené riziku, že dostanú neúplné alebo neaktuálne informácie (Bartuska, Shtassel, & Marques, 2020). V poľskej výskumnej štúdii poukázali na rasovú nerovnosť voči menšinám v období pandémie. Skúmali, či môže zachovanie, alebo naopak strata materinského jazyka ovplyvniť skupiny prisťahovalcov a etnických menšín z hľadiska ich duševnej pohody, zdravia a sociálnych interakcií. Minoritné skupiny, ktorých členovia sa pri komunikácii spoliehajú na svoj materinský jazyk, sú lepšie chránené pred rôznymi negatívnymi skúsenosťami, ktoré sú vlastne výsledkom ich stigmatizácie (Olko, 2020).

Príslušníci menšín sú počas života pod vplyvom neustáleho stresu z rôznych dôvodov. Pri vzniku neštandardnej situácie akou je napr. pandémia, nepociťujú zvýšenú mieru úzkosti, či stresu. Všeobecný stres sa však líši od stresu menšín tromi kľúčovými faktormi – menšinový stres je jedinečný, chronický a súvisiaci so sociálnymi a kultúrnymi štruktúrami. Jedinci, ktorí sa kategorizujú do menšinových skupín môžu mať, v porovnaní s majoritnou skupinou, vyvinuté vyrovnávacie techniky na lepšie zvládanie stresu (Dentanto, 2012). Štúdie ukázali, že neprimerane sú postihnuté aj deti, ktoré sú súčasťou menšín (Mathur et al., 2020).

Viacere výskumy sa zaoberali vyrovnávacími technikami či už v súvislosti so stresom alebo depresiou. Jeden z výskumov sa zamerával na skúmanie vzťahu medzi vnímaným stresom a emocionálnym utrpením počas počiatočného prepuknutia choroby Covid-19. Jedinci, ktorí sa pokúsili počas pandémie Covid-19 použiť hlavne pozitívne stratégie zvládania stresu, trpeli pri strese menším počtom príznakov depresie a úzkosti, zatiaľ čo negatívne stratégie zvládania emočné ťažkosti zhoršovali. Štýl copingových stratégií výrazne pôsobí na spôsob zvládania náročných situácií a pomáha predchádzať traumatickým zážitkom (Yan et al. 2020). Austrálski vedci spomínajú zdravé kategórie zvládania náročných situácií - upokojujúce, relaxačné alebo rušivé aktivity, sociálna podpora a profesionálna podpora. Nezdravé kategórie sú negatívny rozhovor so sebou samým a

emočné stravovanie, agresia, alkohol, drogy a sebapoškodzovanie, sociálny ústup a samovražednosť (Stallman et al., 2021). Výskumníci z UK tvrdia, že je pozitívne, že väčšina respondentov (83%) vníma zmeny počas lockdown-u ako pozitívne a 60% uviedlo jednu alebo viac stratégií zvládania počas lockdown-u, pričom najčastejšie uvádza cvičenie a vonkajšie aktivity, interakciu s rodinou alebo priateľmi (Kappel et al., 2021).

Čiastkové ciele

1. Cieľom projektu je zistiť mieru prežívania krízy v slovenských rodinách počas pandémie a skúmať jej dopady na život rodín, prípadná súvislosť medzi mierou prežívanej krízy a vybranými sociodemografickými premennými.⁴
2. Cieľom projektu je zistiť mieru duševnej pohody maďarsky hovoriacich rodinách počas pandémie s časovým odstupom 1 roku.
3. Cieľom projektu je zmapovať priebeh dištančného vzdelávania na Slovensku počas pandémie Covid-19, konkrétne so zameraním na deti so ŠVVP²; ďalej so zameraním špecificky na maďarsky hovoriace rodiny. Zamerať sa na prežívanie vzdelávania v domácom prostredí rodičmi a ich deti – v majoritnej aj minoritnej skupine.
4. Cieľom projektu je preskúmanie súvislostí medzi sledovaním správ o pandémii koronavírusu a emocionálnym prežívaním jednotlivcov, a tiež mierou ich súhlasu s prijatými opatreniami.³
5. Cieľom projektu je preskúmať, či maďarsky hovoriace rodiny majú v dôsledku minoritného stresu vypracované efektívne spôsoby vyrovnávania sa s náročnými situáciami.

Výskumné problémy, otázky a hypotézy:

- Aký dopad má pandémia na prežívanie slovenských rodín, prípadne na vznik kríz v rodine? Ktoré so sociodemografických faktorov pôsobia na náročnejšie prežívanie pandémie v rodinách?
- Ako prežívajú obdobie pandémie maďarsky hovoriace rodiny? Aká ich psychická pohoda?
- Ako prebieha dištančné vzdelávanie v období pandémie v rodinách s deťmi so ŠVVP?
- Ako prebieha dištančné vzdelávanie v období pandémie v maďarsky hovoriacich rodinách?
- Ako prežívajú rodičia a ich deti vzdelávania v domácom prostredí? Je viditeľný rozdiel medzi majoritou a maďarsky hovoriacimi rodinami? Aké sú ich obavy a potreby?
- Ako pôsobí sledovanie správ o pandémii koronavírusu na prežívanie jedincov?
- Zažívajú maďarsky hovoriace rodiny menšinový stres, vďaka ktorému si v priebehu života vytvorili lepšie vyrovnávanie stratégie, ktoré vedia aplikovať aj na pandémiu? Ak áno, sú skôr pozitívne alebo negatívne? Dokážu tieto stratégie aplikovať aj v období prežívania pandémie a mať v dôsledku nich vyššiu duševnú pohodu a nižšie negatívne prežívanie?

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvoria rodiny s minimálne 1 dieťaťom bez ohľadu na vek dieťaťa, žijúce na Slovensku, ktoré zasiahla pandemická situácia na Slovensku a od nej sa odvíjajúce obmedzenia v procese edukácie. Prvej vlny výskumu sa zúčastnilo 462 jednotlivcov z rodín, pričom 88 z nich je z maďarsky hovoriacich rodín. V druhej aj tretej vlne výskumu ostáva výskumná vzorka rovnaká so zameraním na rodiny, v ktorých edukácia prebieha dištančnou formou, či už v slovenskom alebo maďarskom jazyku.

Výskumné metódy, výskumné nástroje

tel.: 02/ 43 420 973

e-mail: vudpap@vudpap.sk

IČO: 00681385

bank. spojenie: 7000065164/8180

fax: 02/ 43 420 973

web: www.vudpap.sk

DIČ: 2020796415

IBAN: SK8481800000007000065164

- Jazykové verzie dotazníkov – slovenská a maďarská
- Dotazník 1. vlny
 - otázky vlastnej konštrukcie so zameraním na proces edukácie v rodinnom prostredí dištančnou formou počas pandémie
 - otázky vlastnej konštrukcie so zameraním na obavy rodičov a ich detí
 - otázky vlastnej konštrukcie so zameraním na vplyv vonkajších informácií, sledovanie správ o pandémii a prežívanie v súvislosti so sledovaním správ o pandémii
 - otázky vlastnej konštrukcie so zameraním na prežívanie rodiča obdobie pandémie
 - sumár dotazníkov so zameraním na duševnú pohodu rodiča (GAD-7, BFDS, WHO-5, LS krátka verzia, PSS-10)
- Dotazník 2. vlny
 - je doplnený o sumár dotazníkov so zameraním na minoritný stres (EDS krátka verzia, MED krátka verzia, DRV) a otvorené otázky z EUROBAROMETER
 - je doplnený o sumár dotazníkov so zameraním na prežívanie v spoločnosti (DRV, MSPSS) a o dotazník so zameraním na vyrovnávacie stratégie BRCS

Harmonogram

Začiatok výskumného projektu – marec 2020

Predpokladaný koniec výskumného projektu – december 2021

Spracovanie dát, štatistické nástroje

Deskriptívne a pokročilé štatistické metódy, SPSS for Windows

Financovanie výskumu

V súlade s kontraktom s MŠVVaŠ SR.

Literatúra

¹ Tomšík, R., Ferenčíková, P., Kopányiová, A., Rajčániová, E. *Emocionálne prežívanie mediálnych správ o pandémii Covid-19: Analýza vzhľadom na frekvenciu sledovania správ a fázy uvoľňovania reštriktívnych opatrení*. Psychologické dny 2020, 17. september 2020, Olomouc.

² Tomšík, R., Rajčániová, E., Ferenčíková, P., Kopányiová, A. (2020). Pohľad rodičov na vzdelávanie počas pandémie Covid-19 na Slovensku – porovnanie rodičov detí so špeciálnymi potrebami a rodičov detí bez identifikovaných špeciálnych potrieb. *Pedagogická orientace*, 30(2), s. 156-183.

³ Ferenčíková, P., Rajčániová, E., Tomšík, R., Kopányiová, A. (2020). Emocionálne prežívanie mediálnych správ o pandémii Covid-19: Analýza vzhľadom na frekvenciu sledovania správ a fázy uvoľňovania reštriktívnych opatrení. *Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Bratislava*.

⁴ Tomšík, R., Kopányiová, A., Rajčániová, E., Ferenčíková, P. (2020). Prežívanie krízy v rodinách počas pandémie Covid-19 na Slovensku. *Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Bratislava*.

⁵ FRA. (2020). *Coronavirus COVID-19 outbreak in the EU. Fundamental Rights Implications. Country: Slovakia*.

⁶ FRA. (2020). *Implications of COVID-19 pandemic on Roma and Travellers communities. Country: Slovakia*.

⁷ Úrad verejného zdravotníctva SR. (2020). *Plán riešenia ochorenia COVID-19 v marginalizovaných rómskych komunitách*.

⁸ Úrad vlády Slovenskej republiky. (2019). *Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018*.

⁹ UNESCO. (2020). *COVID-19 impact on education. data*.

Bartuska, A., Shtassel, D., Marques L. *Understanding the Cracks: What COVID-19 Means for the Mental Health of the Marginalized in the United States and Opportunities for Response*. [Anxiety and Depression Association of America, 21.05.2020]

Dalton, L., Rapa, E., & Stein, A. (2020). *Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19*.

Dentato, M. P. (2012). The minority stress perspective. *Psychology & AIDS Exchange*, 37, s. 12-15. American Psychological Association. Washington, D.C. (Spring Issue).

The Open SAFELY Collaborative, Mathur R., Rentsch, Ch. T., Morton, C. E, Hulme, W. J., Schultze, A., MacKenna, B., Eggo, R., Bhaskaran, K., Wong, A. YS., Williamson, E. J., Forbes, H., Wing, K., McDonald, H. I., Bates, Ch., Bacon, S., Walker, A. J., Evans, D., Inglesby, P., Mehrkar, A., Curtis, H. J., DeVito, N. J., Croker, R., Drysdale, H., Cockburn, J., Parry, J., Hester, F., Harper, S., Douglas, I. J.,

Tomlinson, L., Evans, S. J.W., Grieve, R., Harrison, D., Rowan, K., Khunti, K., Chaturvedi, N., Smeeth, L., Goldacre, B. (2020). Ethnic differences in COVID-19 infection, hospitalisation, and mortality: an OpenSAFELY analysis of 17 million adults in England. *medRxiv*. [preprint]

Kappel S., Schmitt O., Finnegan E., Fureix C. (2021). Learning from lockdown - Assessing the positive and negative experiences, and coping strategies of researchers during the COVID-19 pandemic. *Applied Animal Behaviour Science*, 236, 105269.

Lutherová, S. G., Hlinčíková, M., & Voľanská, Ľ. (2020). *Keď sa zmenil svet I. Vplyv epidémie koronavírusu na každodenný život na Slovensku*. Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV.

Nobles, J., Martin, F., Dawson, S., Moran, P., & Savovic, J. (2020). *The potential impact of COVID-19 on mental health outcomes and the implications for service solutions*. National Institute for Health Research, University of Bristol.

Olko, J. (2020). *How COVID-19 pandemic is affecting immigrants and ethnic minorities*. [Foundation for Polish Science, 17.09.2020].

Shi, C., Guo, Z., Luo, C., Lei, C., Li, P. (2020). Psychologické dopady a súvisiace faktory COVID-19 na širokú verejnosť v čínskom Hunan. *Riadenie rizík a politika zdravotnej starostlivosti*, 13, s. 3187–3199.

Stallman, H. M., Beaudequin, D., Hermens, D. F., Eisenberg, D. (2021). Modelling the relationship between healthy and unhealthy coping strategies to understand overwhelming distress: A Bayesian network approach. *Journal of Affective Disorders Reports*, 3, 100054.

Taylor, S. (2019). *The Psychology of Pandemics: Preparing for the Next Global Outbreak of Infectious Disease*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing.

Yan, L., Gan, Y., Ding, X., Wu, J., & Duan, H. (2021). The relationship between perceived stress and emotional distress during the COVID-19 outbreak: Effects of boredom proneness and coping style. *Journal of anxiety disorders*, 77, 102328.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 05 Bratislava
02/4342 0973, vudpap@vudpap.sk, www.vudpap.sk

